

Djeca i razvod

(izvan vrtića) primjenom naučenih strategija samozaštite. Odgajatelji smatraju da im je Program donio veću stručnu kompetenciju, povećan senzibilitet za probleme zlostavljanja djece i uskraćivanja njihovih prava, o jačem osjećaju sigurnosti, hrabrosti i spremnosti u zauzimanju za dijete i u zastupanju njihovih prava. Povratne informacije koje dobivamo od roditelja, odgajatelja i stručnih suradnika korisnika letaka govore o tome da ovaj pomoćni stručni materijal opravdava svoju namjenu.

Dunn (1989.) i Wenar i Smith (1992., prema Wenar 2003.) drže da su najznačajnije odrednice mogućih pozitivnih ishoda između ranjivosti djeteta, pa i djeteta koje je pod stresom radi rastave roditelja, i učinkovitog sučeljavanja i svladavanja životnih izazova koji se pred njega postavljaju u kvalitetama koje su u samom djetetu. Te kvalitete mu omogućuju (i u odraslijoj dobi) da iskoristi brojne mogućnosti za osobni rast i razvoj koje mu život nudi u različitim, pa i 'teškim' trenucima. Slijedom toga, svako **osnaživanje djeteta u pozitivnim vrijednostima kroz bilo koji razvojno primjeren preventivni program može ga ojačati za uspješno nošenje s budućim životnim izazovima.**

Literatura:

1. Buljan-Flander, G. i Karlović, A. (2004.): *Odgajam li dobro svoje dijete?*, Marko M., Zagreb
2. Cooper, S. J. (2001.): *CAP program prevencije zlostavljanja djece – Nove strategije za slobodnu djecu*, Priručnik za voditelje CAP programa, Zagreb, Udruga roditelja 'Korak po korak'
3. Wenar, C. (2003.): *Razvojna psihopatologija i psihijatrija: od dojenačke dobi do adolescencije*, Jastrebarsko, Naklada Slap

Situacije razvoda i nastajanje jednoroditeljskih obitelji pojave su koje se odražavaju ne samo na djecu i njihove roditelje, već i na život odgajatelja i stručnih suradnika u vrtiću. Iz pera psihologinje Irene Brajković pročitajte kakve je promjene izazvane ovim pojavama uočila u svom vrtiću. Vrlo je koristan i prijedlog literature koju psihologinja preporučuje sustručnjacima.

► **Irena Brajković, psihologinja Dječji vrtići Pula**

Svake se godine u našim vrtićima sve učestalije pojavljuju situacije razvoda u obitelji i odrastanja djece u jednoroditeljskim obiteljima. Ovaj porast odražava se i na moju ulogu psihologinje u vrtiću, i to kroz veću potrebu savjetodavnog rada s roditeljima u procesu razvoda, individualnog rada s djecom te kroz veći angažman u dijelu rada s odgajateljima na koje ova situacija posredno također utječe. Pokazuje se potreba za organizacijom radionica/grupa podrške roditeljima koji su u procesu razvoda.

U trenucima razvoda roditelji su pred izazovom kako se suočiti s tom stresnom situacijom i odreagirati na način koji najmanje šteti djetetu, ali u praksi vidimo da zbog zaokupljenosti svojim međusobnim odnosima primjereni reakcija rijetko kojem roditelju uspijeva. Sam razvod negativno utječe na roditelje i dijete, no dugoročno gledano, na dijete štetnije djeluje odnos netrpeljivosti između roditelja tijekom braka. U predškolskoj dobi djeca su vrlo usmjerena na sebe – misle da su oni uzročnici svega što se oko njih događa. Tako često zaključuje da su oni krivci za nastalu situaciju u obitelji, svađe i odlazak jednog od roditelja. Događa se da roditelji u obitelji ponekad ne prepoznaju simptome stresa koje djeca doživljavaju tijekom razvoda pa na njih ne uspijevaju odgovoriti i zadovoljiti djetetove temeljne potrebe (sigurnost, ljubav i pripadanje). Često se simptomi stresa kod djeteta manifestiraju u drugim sredinama gdje dijete boravi (vrtić, škola...). Na taj način dijete odašilje poziv u pomoć.

S djecom u vrtiću

Na primjeru koji slijedi, pokazat ću kako to izgleda u jednoj skupini. Dolazim u jednu

Zajedničke aktivnosti s djecom uz primjenu didaktičkog poticajnog materijala dio su rada vrtičkog psihologa

od vrtičkih skupina s kojom surađujem te nakon doručka djece započinjem s njima aktivnost međusobnog upoznavanja bacanjem loptice od jednog do drugog djeteta. Kad na red dođe dječak L. (4 g.), koji je inače pričljiv, maštovit i vedar te bez srama odbija bilo što reći, on predaje lopticu sljedećem djetetu. Zatim dolazi na red djevojčica P. (6 g.), također vesela, komunikativna, srdačna, i započne otežano govoriti s jakim zamuckivanjem. Na to upitno pogledam odgovajateljicu ne shvaćajući što se dogodilo jer je donedavno sve bilo u redu. U razgovoru saznajem: tata dječaka L. ne živi više sa njima, a obitelj djevojčice P. je u procesu razvoda. Individualno razgovaram s P. i zamolim je za crtež njezine obitelji. Pita može li nacrtati i livadu i cvijeće. Kažem:

svakako. Realistično prikazuje sva četiri člana obitelji, a pritom koristi samo vedre tonove. Započinje s najvišim ocem, slijedi majka, starija sestra pa na kraju P. Pitam je u koje bi životinje pretvorila sebe i ostale članove obitelji: ona bi bila mala mačkica; sestra i mama mali psići, a tata – zastane pa kaže: zločesti vuk. U razgovoru je bila vidno uzrujana, otežano je komunicirala i tražila pomoć u samo jednome: da se sve u njezinoj obitelji lijepo završi, kao u bajkama i pričama.

Kako djeca reagiraju na razvod?

Svaka je obitelj drukčija, a svaka situacija jedinstvena pa je teško predvidjeti načine reagiranja i ponašanja pojedinog djeteta. Važno je istaknuti da većina djece uspje-

šno svladava to razdoblje života bez većih razvojnih poteškoća, ali jednom dijelu djece posljedice razvoda ostavljaju traume za cijeli život. U većini slučajeva javlja se:

- osjećaj tuge (osim ako je član obitelji bio nasilnik) koji se manifestira kroz plač, povlačenje u sebe, odsutnost, zabrinutost i strah za drugog roditelja, strah od napuštanja, noćne more;
- regresija u ponašanju (mokrenje nakon uspostave kontrole, sisanje palca, tepanje...);
- elementi agresivnog ponašanja (bijes, prkos);
- promjene u ponašanju povlačenjem u sebe, izbjegavanje društva;
- razdražljivost, plačljivost;
- slabija koncentracija i pažnja

istražujemo i stvaramo

Rad psihologa uključuje pripremu tematskih radionica za roditelje kao oblik potpore u prepoznavanju emocionalnih stanja djece u različitim situacijama

(neizvršavanje zadataka u vrtiću/školi);

- slabiji apetit.

Što se očekuje od roditelja u odnosu na dijete?

Roditelj je odgovoran za djetetov razvoj pa treba smoci snage za komunikaciju s partnerom i zajedničku pomoć djetetu u očuvanju njegova socio-emocionalnog razvoja. Prilagođavanje na razvod dug je i bolan proces te može potrajati i do godinu dana. Ponajprije treba pripremiti dijete: jednostavnim, konkretnim i iskrenim objašnjenjima predočiti mu što ga očekuje. Djeca su 'čitači' neverbalnih poruka, dobro opažaju i osjećaju dinamiku međuljudskih odnosa pa će primijetiti ukoliko se nešto događa, no neće si to znati objasniti. Stoga ih ne treba držati u neizvjesnosti i skrivati im istinu jer to u djeteta budi osjećaje nepovjerenja i nesigurnosti. Bolje je:

- zaštititi dijete od sukoba i svađa
- unaprijed reći što će se dogoditi
- ne okrivljavati partnera pred djetetom
- ne tražiti od djeteta da bira strane (s kim bi želio živjeti?)
- uvjeravati djecu da ona nisu ni u

kojem slučaju kriva za razvod

- omogućiti djetetu kontakte s oba roditelja (ukoliko netko od roditelja nije zlostavljač ili nasilnik)

K ako roditelj/odrasli može pomoći djetetu u prilagodbi na razvod?

- Pokušajte održavati rutinu u svakodnevnim aktivnostima (djeci predvidljivost događanja daje osjećaj sigurnosti);
- Ako je moguće, ne mijenjajte djetetu sredinu u kojoj živi, kao npr. školu/vrtić (takva promjena predstavlja za dijete dodatan stres koji uzrokuje slabije rezultate u školi ili nezainteresiranost za aktivnosti u vrtiću...);
- Boravite što više vremena sa svojim djetetom, kako ne bi pomislilo da će ostati samo u obiteljskom domu;
- Dopustite djetetu slobodno izražavanje emocija, pomognite mu u prepoznavanju, imenovanju i razumijevanju njegovih emocionalnih stanja;
- Zbog nastale situacije ne mijenjajte svoj odnos prema djetetu na način da podržavate ulogu 'žrtve', budite i dalje dosljedni u postavljanju

granica prema njegovom ponašanju;

- Potražite pomoć ili savjet u knjigama, od stručnih osoba u vrtiću/školi, u centru za socijalnu skrb ili u savjetovalištu.

Što još može pomoći

Danas ima mnogo stručne literature koja se bavi ovom problematikom, kao i slikovnica za djecu kojima se djeci na neizravan i maštovit način pomaže u razumijevanju novonastale krizne situacije. Navest ću stručnu literaturu i slikovnice koje koristim u svojem radu i koje mogu biti od pomoći drugim suradnicima, odgajateljima i roditeljima. Neke od slikovnica primjerene su djeci predškolske dobi:

- Moore – Mallinos, J. (2005.): *Kako su moji roditelji zaboravili biti prijatelji*, Neretva d.o.o., Zagreb.
- Moore – Mallinos, J. (2006.): *Moj tata se ženi*, Neretva d.o.o., Zagreb.
- Bekić, I. i Pokrajac – Bulian, A. (2003.): *Mama i tata više nisu zajedno*, ABC naklada, Zagreb.

Stručna literatura za roditelje/odgajatelje:

- Walerstein, J. S. (2006.): *A što s djecom. Odgoj djece prije, za vrijeme i nakon razvoda*, Planetopija, Zagreb.
- Bujišić, G. (2005.): *Dijete i kriza*, Golden marketing, Zagreb.
- Beyer, R. i Winchester, K. (2006.): *Mama i tata se rastaju. Što ću sad?*, Naklada Nika, Zagreb.
- Beyer, R. i Winchester, K. (2006.): *Rastajemo se. Kako to objasniti djeci?*, Naklada Nika, Zagreb.
- Stoppard, M. (2005.): *Dječja pitanja i kako na njih odgovoriti*, Profil, Zagreb.
- Juul, J. (2006.): *Ovo sam ja! Tko si ti?*, Naklada Pelago, Zagreb.
- Juul, J. (2006.): *Znati reći ne mirne savjesti*, Naklada Pelago, Zagreb.
- Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004.): *Odgajam li dobro svoje dijete?*, Marko M, Zagreb